

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Παίζοντας βόλους, παίζοντας μουσική

Andeline Dos Santos

University of Pretoria, Νότιος Αφρική

Γιώργος Τσίρης

Queen Margaret University & St Columba's Hospice Care, Ηνωμένο Βασίλειο

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Η **Andeline Dos Santos**, DMus, είναι επίκουρη καθηγήτρια μουσικοθεραπείας και η συντονίστρια έρευνας στην Σχολή Τεχνών του University of Pretoria, και αναπληρώτρια συντάκτρια του *Approaches*. [andeline.dossantos@up.ac.za] Ο **Γιώργος Τσίρης**, PhD, είναι επίκουρος καθηγητής μουσικοθεραπείας στο Queen Margaret University, υπεύθυνος τεχνών στο St Columba's Hospice Care και αρχισυντάκτης του *Approaches*. [gtsiris@qmu.ac.uk]

Ιστορία δημοσίευσης:

Υποβολή 24 Ιουλ. 2021

Αποδοχή 1 Αυγ 2021

Δημοσίευση 24 Αυγ 2021

Προσέχοντας παράλληλα τα πρόβατα και τα αλπακά της οικογένειάς τους, τα αγόρια της φυλής Αϊμάρα στις Περουβιανές Άνδεις παίζουν βόλους. Στο παιχνίδι τους πρέπει να χτυπήσουν τους βόλους πάνω από πέτρες και κλαδάκια και ανάμεσα από συστάδες χόρτων καθώς στοχεύουν μια σειρά από μικρές τρύπες που έχουν σκάψει στο έδαφος. Η γοητεία του παιχνιδιού έγκειται στο πώς αυτές οι πέτρες, τα κλαδάκια, οι συστάδες των χόρτων και οι τρύπες δρουν ως παράγοντες, αλλά και στο πού θα εκτραπούν οι βόλοι. Μέσα από αυτό το παράδειγμα, ο Smith (2017) τονίζει πως δεν είναι απλά ότι τα παιδιά παίζουν με τα υλικά παιχνίδια. Τα παιχνίδια – συμπεριλαμβανομένης της επιφάνειας του εδάφους – παίζουν επίσης με τα παιδιά.

Το παρόν τεύχος του *Approaches* περιέχει άρθρα που εκτείνονται από προγράμματα μουσικής δημιουργίας έως μουσικοθεραπεία με ομάδες, άτομα, ζευγάρια και οικογένειες, σε ποικίλα πλαίσια όπως μια φυλακή, κοινοτικά πλαίσια, μια μονάδα ενδονοσοκομειακής ψυχιατρικής περίθαλψης, έναν ιδιωτικό φορέα και έναν οργανισμό για τις θεραπείες μέσω τεχνών. Πλούσιο από μόνο του, κάθε ένα από αυτά τα άρθρα συνδιαλέγεται επίσης με τα υπόλοιπα. Κρατώντας κατά νου την ιστορία των Περουβιανών αγοριών και των βόλων τους, ίσως να ακούσουμε μια πτυχή διαλόγου να αναδύεται σε συνάρτηση με διαφορετικές έννοιες της αυτενέργειας (agency). Αυτές οι έννοιες τροφοδοτούν ευρύτερες συζητήσεις σχετικά με το ποιοι (ή τι) είναι οι παίχτες όταν η μουσικοθεραπεία «δουλεύει». Κάνει ο μουσικοθεραπευτής μια «παρέμβαση» ή «αγωγή»; Ποιος είναι ο ρόλος του πελάτη και της μουσικοτροπίας στο θεραπευτικό αποτέλεσμα; Ποιος είναι ο αντίκτυπος των αλληλεξαρτήσεων μεταξύ θεραπευτή, πελάτη και μουσικής; Ποια είναι η επίδραση της παισιωμένης φύσης της θεραπευτικής συνάντησης, συμπεριλαμβανομένου του κοινωνικοπολιτισμικού της πλαισίου; Παράλληλα με αυτές τις σκέψεις, προκύπτουν περαιτέρω ερωτήματα σχετικά με το πώς δουλεύει η μουσικοθεραπεία (συμπεριλαμβανομένων των χωρικών και των χρονικών στοιχείων της – «πού» και «πότε») και, μάλιστα, σχετικά με το τι όντως εννοούμε όταν λέμε ότι η μουσικοθεραπεία «δουλεύει».

Ατομικιστικές έννοιες της αυτενέργειας υπερασπίζονται ότι τα άτομα από μόνα τους έχουν εντός τους την ικανότητα να είναι δρώντες (actors). Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, οι άνθρωποι είναι παράγοντες (agents) όταν επιλέγουν μια πορεία δράσης έναντι μιας άλλης, προκειμένου να παράγουν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα (Archer, 2003· Giddens, 1984). Ωστόσο, υπάρχουν διάφορες εναλλακτικές προοπτικές, ορισμένες από τις οποίες έχουν υπάρξει εδώ και πολύ καιρό στα συστήματα γνώσης των ιθαγενών (Enfield, 2017) και άλλες οι οποίες έχουν ενταχθεί πιο πρόσφατα στο πλαίσιο των Δυτικών κριτικών προς την εξατομικευμένη αυτενέργεια. Γράφοντας στο πλαίσιο της σχεσιακής κοινωνιολογίας, ο Burkitt υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι προκαλούν ορισμένες επιδράσεις μεταξύ τους και στον κόσμο μέσω των σχεσιακών τους συνδέσεων και των κοινών τους δράσεων, ανεξάρτητα από το εάν αυτές οι επιδράσεις παράγονται ανακλαστικά. Σε αυτή τη σχεσιακή κατανόηση της αυτενέργειας, τα άτομα πρέπει να θεωρούνται ως «αλληλοδρώντες» και όχι ως ατομικοί παράγοντες ή δρώντες (Burkitt, 2016, σ. 323). Επιπλέον, από την προοπτική του νέου υλισμού, η ικανότητα για αυτενέργεια αναδύεται στο πλαίσιο της ενδο-δράσης μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων στοιχείων (McPhie, 2019). Τέτοιες έννοιες της κατανεμημένης αυτενέργειας έχουν ενημερώσει και συνεχίζουν να ενημερώνουν κατανοήσεις της μουσικοθεραπείας ως μια πλαισιωμένη σχεσιακή συνάντηση όπου η θεραπευτική μουσικοτροπία συν-δημιουργείται από ανθρώπινα και μη ανθρώπινα στοιχεία τα οποία διαμορφώνονται αμοιβαία μέσω συναθροίσεων ανθρώπων, τόπων, σωμάτων, μουσικών οργάνων, θεσμών, πολιτικών, τεχνολογιών, ιδεών και ούτω καθεξής. Ο Ansdell (2014), για παράδειγμα, έχει προωθήσει την έννοια της μουσικής οικολογίας λαμβάνοντας υπόψη τον τόπο, το χρόνο και τους ανθρώπους που χρησιμοποιούν συγκεκριμένα πράγματα, εμπλέκονται σε συγκεκριμένες σχέσεις και που γίνονται όλοι μέρος της μουσικοθεραπευτικής δράσης. Ομοίως, η Flower (2019) χρησιμοποίησε την έννοια του Ingold για το πλέγμα (meshwork) ώστε να ξεδιπλώσει το πώς η εμπειρογνωμοσύνη διαμορφώνεται και διαδραματίζεται κατά μήκος των αλληλοσυνδεόμενων διαδρομών ανθρώπων, πραγμάτων και τόπων. Στο ερευνητικό της έργο, προσπάθησε να πλοηγήσει μέσα από την «ανομοιομορφία» του εδάφους όχι μόνο για να ιχνηλατήσει τους ανθρώπους, τους τόπους και τις δραστηριότητες μέσω των οποίων επιτυγχάνεται η δουλειά της μουσικοθεραπείας, αλλά και για να ξεδιαλύνει, αν είναι εφικτό, το πλέγμα εντός του οποίου διασυνδέονται (Flower, 2019, σ. 155).

Αντί να αναρωτιόμαστε αν είναι ο μουσικοθεραπευτής, ο πελάτης ή η μουσική που κάνει τη δουλειά, ή το πώς να εξισορροπήσουμε τη σημασία του κάθε στοιχείου πιο κατάλληλα στην υπηρεσία των θεραπευτικών αποτελεσμάτων, θα μπορούσαμε να δούμε τι συμβαίνει στη ροή μεταξύ τέτοιων παραγόντων. Παρά να περιοριζόμαστε στο να διερωτόμαστε μόνο πώς, ή πού, ή πότε, ή με τι, ή γιατί η μουσικοθεραπεία δουλεύει, θα μπορούσαμε να σκεφτούμε και να παίξουμε με το πώς αυτές οι όψεις προκύπτουν από την ενδο-δράση τους και τη δια-δράση τους. Καθώς διαβάζετε την παρούσα έκδοση του περιοδικού, σας προσκαλούμε να κρατήσετε αυτές τις σκέψεις κατά νου.

Σε αυτό το τεύχος, οι Helen Odell-Miller, Jodie Bloska, Clara Browning και Niels Hannibal εστιάζουν στη διαδικασία και την εμπειρία της αλλαγής στην αυτοαντίληψη φυλακισμένων γυναικών που παρακολουθούν μουσικοθεραπευτικές συνεδρίες στο Ηνωμένο Βασίλειο. Σε αυτή τη διερευνητική μελέτη μικτών μεθόδων, η οποία βασίζεται στη διδακτορική έρευνα της αείμνηστης Helen Leith, βλέπουμε πώς η αυτενέργεια διανεμήθηκε (μέσω των συμμετεχόντων,

της μουσικοθεραπεύτριας, της διαδικασίας συγγραφής τραγουδιών, των σημείων εισόδου των κρατούμενων σε άλλα προγράμματα που απαιτούνται για την επανεγκατάστασή τους, για να αναφέρουμε μερικά στοιχεία) μέσα σε μια οικολογία φροντίδας που γέννησε την αυτοπεποίθηση των συμμετεχόντων. Σε μια πιλοτική μελέτη περίπτωσης, οι Peter McNamara, Ruyu Wang και Hilary Moss επικεντρώνονται στο δυνητικό ρόλο της μουσικοθεραπείας να προάγει θετική επικοινωνία και συναισθηματική αλλαγή σε ζευγάρια. Περιγράφοντας τον κοινό μουσικό χώρο που δημιουργήθηκε στη μουσικοθεραπεία με ένα παντρεμένο ζευγάρι στην Ιρλανδία, η μελέτη τους δείχνει πώς το μείγμα του μουσικοθεραπευτή, του ζευγαριού, των αναμνήσεών τους, της διαδικασίας συγγραφής τραγουδιών, του αυτοσχεδιασμού, και του δωμάτιου θεραπείας σχημάτισε μια συλλογικότητα φροντίδας που μπορούσε να μετατοπίσει την αμήχανη αλληλεπίδραση σε εκφραστική αίσθηση παιχνιδιού και μια αίσθηση επιμερισμένης αυτενέργειας. Στο άρθρο της, η Rachel Swanick διερευνά τις επιπτώσεις του τραύματος στη γνωστική ανάπτυξη σε σχέση με τη μουσικοθεραπεία με παιδιά και οικογένειες. Υποστηρίζει ότι ένα σημαντικό μέρος του ρόλου του θεραπευτή είναι να αναλογιστεί *γιατί* η δουλειά τους μπορεί να είναι αποτελεσματική και τι κάνουν *μαζί* με τον πελάτη που είναι βοηθητικό. Αυτό οδηγεί σε μια διερεύνηση των παραγόντων της αποτελεσματικής θεραπείας, και η Swanick προτείνει ένα πιλοτικό πρόγραμμα χρησιμοποιώντας το ερωτηματολόγιο Swanick-Chroma Assessment of Supportive Factors (SCAF), το οποίο βασίζεται στους τέσσερις κύριους παράγοντες αποτελεσματικής θεραπείας του Lambert: τη σχέση/συμμαχία, τα χαρακτηριστικά του πελάτη, το μοντέλο θεραπείας και την προσδοκία. Οι Kevin Kirkland και Samuel King γράφουν για μια μουσικοθεραπευτική παρέμβαση προσανατολισμένη στη διαδικασία για ενήλικες που ζουν με συντρέχουσες διαταραχές. Αντλώντας από τη δουλειά τους στον Καναδά με μια ομάδα που ονομάζεται «Ραπ και Αποκατάσταση», διερευνούν πώς η μουσικοθεραπεία που βασίζεται στη μουσική ραπ μπορεί να δημιουργήσει έναν δυναμικό χώρο για τους πελάτες και τους θεραπευτές όπου μπορούν να αμφισβητήσουν τις ατομικές και συλλογικές τους δεσμεύσεις, τις σχέσεις και τις ταυτότητες επιχειρώντας να ξανασκεφτούν και να επανεξετάσουν κατανοήσεις της υγείας και της ευεξίας (σ. 70). Περιγράφουν την ανάμειξη διαφόρων στοιχείων – της ραπ ως καταλύτη για κοινωνική μεταρρύθμιση, του οργανωτικού πλαισίου του έργου των συγγραφέων, των διαλόγων σχετικά με την αποκατάσταση, των σύνθετων ιστοριών ευεξίας και αγώνα των ανθρώπων, και το μοίρασμα ιστοριών ζωής στη μουσικοθεραπεία. Η αναδυόμενη αίσθηση της κατανεμημένης αυτενέργειας που θα μπορούσε να προκύψει σε αυτή τη συλλογικότητα μουσικοθεραπευτικής φροντίδας συνδέεται με την αίσθηση της κοινότητας, της προσωπικής αυτονομίας και της ευεξίας των συμμετεχόντων. Τέλος, οι Katrina Skewes McFerran and Jessica Higgins εξερευνούν το μουσικό πρόγραμμα Just Brass για νέους στην Αυστραλία. Με έμφαση στο ρόλο της ηγεσίας και της διευκόλυνσης στην προώθηση της συνδετικότητας και της ανάπτυξης, οι συγγραφείς έκαναν συνεντεύξεις με μια ομάδα νέων ηγετών που είχαν συμμετάσχει στο πρόγραμμα. Τα ευρήματα δείχνουν τη διασύνδεση μεταξύ μουσικότητας και ευημερίας. Οι συγγραφείς αμφισβητούν μεθοδολογικές υποθέσεις που τείνουν να διαχωρίζουν την επιρροή της ηγεσίας από την επίδραση της μουσικής, προκειμένου να αποδείξουν τα οφέλη της μουσικής στην ευεξία.

Συνολικά, τα περιεχόμενα αυτού του τεύχους – μαζί με τις βιβλιοκριτικές και τις αναφορές από συνέδρια – προσφέρουν ποικιλόμορφες προοπτικές και ερωτήματα προωθώντας περαιτέρω την κατανόησή μας για την ανθρώπινη-μη ανθρώπινη συνύφανση στις πρακτικές μουσικής και

ευεξίας. Στην εναρκτήρια ιστορία, η φύση και ο σκοπός του παιχνιδιού των αγοριών προκύπτει από μια συνάθροιση. Πράγματι, οι βόλοι (και οι πέτρες και τα κλαδάκια, τα χόρτα και οι τρύπες) παίζουν με τα αγόρια καθώς τα ίδια παίζουν με αυτά τα αντικείμενα, αλλά και μεταξύ τους. Αναγνωρίζοντας την κοινή δράση, την κατανομημένη αυτενέργεια και τη ζωντανία της ύλης (Bennett, 2010) μπορούμε να ανοίξουμε ένα χώρο για το *μεταξύ* στο έργο μας.

Κλείνοντας αυτό το σημείωμα σύνταξης, καλωσορίζουμε θερμά τη Lucy Bolger από το Πανεπιστήμιο της Μελβούρνης στην Αυστραλία, η οποία εντάχθηκε πρόσφατα στην ομάδα μας ως αναπληρώτρια συντάκτρια του *Approaches*. Το μουσικοθεραπευτικό έργο της Lucy με περιθωριοποιημένες κοινότητες στην Αυστραλία, το Μπαγκλαντές και την Ινδία, και το ερευνητικό της ενδιαφέρον για το πώς οι διασταυρώσεις δύναμης και προνομίων επηρεάζουν την κατανόηση και την πρόσβαση των ανθρώπων στη μουσικοθεραπεία (Bolger, 2015· Bolger et al., 2018) αντηχούν με το ήθος του *Approaches* και μπορούν να προσφέρουν έναν άλλο φακό κατανόησης των εννοιών αυτενέργειας, όπως αυτές προκύπτουν σε αυτό το τεύχος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ansdell, G. (2014). *How music helps in music therapy and everyday life*. Ashgate.
- Archer, M. S. (2003). *Structure, agency and the internal conversation*. Cambridge University Press.
- Bennett, J. (2010). *Vibrant matter: A political ecology of things*. Duke University Press.
- Bolger, L. (2015). Being a player: Understanding collaboration in participatory music projects with communities supporting marginalised young people. *Qualitative Inquiries in Music Therapy*, 10(3), 77-126. <https://doi.org/10.1093/mtp/miy002>
- Bolger, L., McFerran, K. S., & Stige, B. (2018). Hanging out and buying in: Rethinking relationship building to avoid tokenism when striving for collaboration in music therapy. *Music Therapy Perspectives*, 36(2), 257-266. <https://doi.org/10.1093/mtp/miy002>
- Burkitt, I. (2016). Relational agency: Relational sociology, agency and interaction. *European Journal of Social Theory*, 19(3), 322-339. <https://doi.org/10.1177/1368431015591426>
- Enfield, N. J. (2017). Distribution of agency. In N. J. Enfield & P. Kockelman (Eds.), *Distributed agency* (pp. 9-14). Oxford University Press.
- Flower, C. (2019). *Music therapy with children and parents: Toward an ecological attitude* [Doctoral dissertation, Goldsmiths, University of London]. Goldsmiths Research Online, <https://doi.org/10.25602/GOLD.00026132>
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- McPhie, J. (2019). *Mental health and wellbeing in the Anthropocene: A posthuman inquiry*. Palgrave Macmillan.
- Smith, B. (2017). Distributed agency in play. In N. J. Enfield & P. Kockelman (Eds.), *Distributed agency*. Oxford University Press.